

בבא קמא פב

משה שווערד

1. ספר תורת חיים על בבא קמא דף פב/א

עשר תקנות תיקן עזרא לפי שביאה ראשונה שבאו ישראל לארץ היתה על ידי יהושע וביאה שנייה היתה על ידי עזרא לכך כי היכי שהתנה יהושע ותיקן עזרה תנאין להנהגתן וטובתן של ישראל כך תיקן עזרא עשר תקנות להנהגתן וטובתן של ישראל דהוקשו ביאות להדדי כדאיתא בפרק חלק עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שנייה אמור מעתה ראויים היו ישראל לעשות להם נס וכו':

2. רש"ש על בבא קמא דף פב/א

גמרא עזרה תקנות תקן עזרא כו'. ק"ל מדוע לא חשיב הא דהתקין שיהיו אומרים מן העולם ועה"ע דפרק הרוואה במשנה ע"ש בפרש"י (וק"ק דהרי כבר מצאנו נוסח זה דמה"ע ועה"ע בהודיות דוד (ד"ה א טז לו) ועוד משמע שם דגם הא שיהא אדם שואל א"ש חבירו בשם הוא התקין. ועי' תוס' (ב"ב ר"ד כב) וברמב"ם פ"ד מהל' תפלה ה"ו ובכ"מ ומהא דשלהי מגילה רשבא"א עזרא תקן כו' ל"ק דא"ל יחידאה היא:

3. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף פב/א

[1] משום יושבי קרנות שהולכים ומשתכרים באותה שעה על הקרנות ואותה שעה שחירת היא וכדאמרינן במסכת תענית ומשום הכי הוא דתקון להו דנהוו קורים בתורה כי היכי דניתו לבית הכנסת. ועל שם כך תקנו לומר ואני תפילתי וגו' שלמעלה הימנו כתוב ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר ובא דוד ואמר הן יושבין ומשתכרין על הקרנות ואני בא לבית הכנסת ומתפלל לפניך בשעת המנחה שהיא עת רצון שאף אליהו הנביא לא נענה אלא בתפלת המנחה. [2] ומורי ה"ר יעקב שונה משום יושבי קרנות שמוכרין עסקיהן ואין נכנסין לבית הכנסת כל ימות החול עמדו ותקנו קריאה זו במנחה. דורשי רשומות דורשים מה שרשום בכתב כמו שנאמר ואת הרשום בכתב אמת. גאון ז"ל:

4. מהרש"א על בבא קמא דף פב/א

גמ' וילכו ג' ימים כו' אין מים אלא תורה כו'. דרשינן ליה משום דמה ענין שם שם לו חק וגו' ויאמר אם שמוע וגו' לענין שהלכו ג' ימים ולא מצאו מים וע"כ דרשו שהלכו ג' ימים בלא תורה ונתחזק להם ביטול התורה והיו נלאין לשתות מי התורה כי היו מרים להם כנאמר אם תעזובני יום וכו' עד שהורה להם ה' עץ וגו' שהתורה היא עץ חיים למחזיקים בה והחזקה הוא בכל דבר בג' פעמים וע"כ בהפך זה קאמר שלא יתחזק להן חזקת לינה ג' ימים בלא תורה ובזה ימתקו להן מי התורה ויאמר אם שמוע תשמע וגו' כמ"ש אם שמעת בישן תשמע בחדש דהיינו ואם שמעת בשבת שחרית בפרשה הישנה תשמע במנחה בפ' חדשה ואם שמעת כו' במנחה בשבת תשמע עוד בב' וה' וק"ל:

5. ספר בניהו בן יהוידע על בבא קמא דף פב/א

דורשי רשומות אמרו. נ"ל בס"ד קרי לחז"ל דורשי רשומות. מפני שעוסקים ודורשים בי"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, וכן רבויים ומיעוטים בתיבות ואותיות, שהם מוצאין הלכות גדולות בדרשות אלו, שאין להלכות אלו דבר מפורש בתורה, כי אם רושם, הן ע"י י"ג מידות, הן ע"י רבויים ומיעוטים בתיבות ואותיות, משא"כ הקראים אין מודים בדרשות של רושם כאלה, כי הם כופרים במסורת שמסר משה רבנו ע"ה לחכמי הדור בדרשות של רושם אלו, ולכך קרי לחז"ל דורשי רשומות:

6. רמב"ם יד החזקה הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק יב

(א) משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא ישאו שלשה ימים בלא שמיעת תורה ועזרא תיקן שיהו קורין כן במנחה בכל שבת משום יושבי קרנות וגם הוא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם ולא יקראו פחות מעשרה פסוקים:

7. כסף משנה על הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק יב

[א] משה רבינו ע"ה תקן להם לישראל וכו'. בב"ק פ' מרובה (דף פ"ב) עזרה תקנות שתיקן עזרא שקורין בשבת וקורין בשני ובחמישי ופריך בגמרא שקורין (במנחה בשבת) עזרא תיקן והא מעיקרא הוה מיתקנא דתניא וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים אין מים אלא תורה כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו עמדו נביאים שביניהם ותקנו להם שיהיו קורין בשבת ומפסיקין

באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין ג' וד' וקורין בה' ומפסיקין ערב שבת כדי שלא יהו ג' ימים בלא תורה ומשני מעיקרא חז גברא תלתא פסוקי א"נ תלתא גברי תלתא פסוקי אתא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקים וכלפי מה שאמרו עמדו נביאים שביניהם ותקנו **כתב רבינו מרע"ה שהוא היה הנביא הגדול וכל נביאים שבדור בית דינו הוא ועוד שלא עשו דבר אלא בהסכמתו וא"כ אליו ראוי ליחס הענין. ועוד דגרסינן בירושלמי וכתב הרי"ף פרק הקורא עומד ויושב משה תיקן לישראל שיהיו קורין בתורה בשבתות ובי"ט ובראש חודש ובחש"מ.** ומה שכתב בקצת ספרי רבינו בשחרית אשבת נמי קאי כלומר בשבת בשחרית דוקא תיקן משה אבל לא במנחה דתקנת עזרא היא. ומה שכתב רבינו דקריאת שבת במנחה היא משום יושבי קרנות כך אמרו שם בגמרא ופרש"י יושבי קרנות יושבי חנויות כל ימות החול עוסקים בסחורה ואין קורין בשני ובחמישי תקון בגינייהו קריאה יתירה:

8. תוספות בבא קמא דף פב/א

כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה - וא"ת מ"ש שתיקנו שני וחמישי וי"ל משום דאמר במדרש משה רבינו עלה בחמישי לקבל לוחות האחרונות וירד בשני ונתרצה לו המקום ולפי שהיה עת רצון באותה עלייה וירידה קבעו בשני וחמישי ולכך נמי נהגו להתענות בב' וה' ואף ע"פ שעלה בהשכמה כדכתיב (שמות לד) ועלית בבקר שדומה שכל העליות היו בבקר ולא בלילה ולא תמצא כ"א מ' יום חסירים לילה אחד אין להקפיד בכך ולפי סדר עולם נמי כן הוא דתניא בסדר עולם נמצא עלה בו' סיון וירד בי"ז בתמוז ושבר הלוחות בי"ח בתמוז ועלה ובקש רחמים עליהם שנאמר ואתנפל לפני ה' מ' יום וגו' ובכ"ט באב נתרצה המקום וירד משה לפסול הלוחות ועשה עוד מ' יום מל' באב עד ל' בתשרי ונתרצה המקום וירד משה ב' בתשרי והלוחות בידו באותו יום נתרצה המקום לישראל שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך לפיכך סליחה וכפרה הוא לדורות נמצא דמ' יום אחרונים חסירים לילה שהרי ביום ל' באב עלה בהשכמה וירד ביום הכפורים אם לא תאמר דעברו לאלול והא דכתיב בפרשת עקב ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים שהן מ' יום ומ' לילה הכי קאמר כימים הראשונים ולא כלילות דאחרונות היו חסירים לילה אחד ואף על גב דאיצטריך כימים לומר מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון אבל האמצעיים ככעס הו"מ למיכתב כראשונים וכתבי כימים לומר כימים ולא כלילות ואי להך דרשה לחודא אתא ה"ל למיכתב ואנכי עמדתי בהר מ' יום ותו לא וא"ת ובסוף כי תשא כתיב ויהי שם עם ה' מ' יום ומ' לילה ובלוחות אחרונות כתיב וי"ל דאימים שהתנפל קאי ולפי שלא פ' מעשה דאולי אכפרה בעד חטאתכם כמה עמד משה בתפלה מפרש לה הכא והא דכתיב בתר הכי ויכתוב על הלוחות היינו אחר אותם מ' יום ומ' לילה דאותם אחרונים היו חסירים לילה וא"ת בשלמא לר' יוסי דאמר בשבת פרק רבי עקיבא (דף פז:) דסיון דההיא שתא הוה באחד בשבת ניהא דעלה בה' לפי חשבון דאחד מלא ואחד חסר דיום ל' באב יום ה' הוה אבל לרבנן דאמרי ביום ב' הוה ר"ה סיון נמצא יום ל' באב ביום ו' אם לא נאמר דלרבנן בי"ד בתמוז שרף את העגל ודן החוטאים ובו ביום עלה וביום כ"ה באב ירד בהשכמה ופסל לוחות ובכ"ט באב שהיה יום ה' עלה או נאמר שכ"ט באב ירד ובו ביום עלה ונאמר שהיה אב חסר כדי שיבא יום הירידה ביוה"כ כדאמר ביש נוהלין (ב"ב דף קכא.) שבו ניתנו לוחות אחרונות אבל לפי מדרש תנחומא שאומר דבי"ז בתמוז ירד ובי"ח בו שרף את העגל ודן את החוטאים ובי"ט עלה ונמצא יום עלייה של מ' אחרונים באה באלול יבא לרבנן ולא לר' יוסי וגם לא תמצא ירידה ביום הכפורים אם לא נאמר דעברו לאלול: [ועי' שבת פט. תוס' ד"ה לסוף]:

9. ספר תורת חיים על בבא קמא דף פב/א

כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה כתבו התוספות דטעם שתיקנו לקרות בשני וחמישי משום דמשה רבינו עלה בחמישי וירד בשני אע"ג דהך קרא דוילכו שלשת ימים במדבר קודם מתן תורה כתוב ואכתי לא עלה משה להר י"ל דעמדו נביאים שביניהם דקאמר היינו לאחר זמן אחר פטירת משה ראו הקלקול שהיה כבר על ידי שהלכו שלשה ימים בלא תורה ועשו תקנה זו ותדע שהרי לא נגמרה התורה עד שעת פטירת משה וספר תורה שחסר אפי' אות אחת אין קורין בו והשתא ניהא מה שתיקנו הנביאים שביניהם ולא תיקן משה עצמו תקנה זו עוד כתבו התוספות דלרבנן דאמרי דביום ב' הוה ראש חודש סיון נמצא יום שלשים מאב ביום ששי אם לא נאמר דלרבנן בשבעה עשר בתמוז שרף את העגל ודן החוטאים ובו ביום עלה ודבריהם תמוה דבקרא משמע בהדיא דלא עלה בו ביום שדן החוטאים אלא ממחרת דבפ' כי תשא אחר שדן את החוטאים כתיב ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדולה ועתה אעלה וגו':

10. תוספות בבא קמא דף פב/א

ודנין בב' וה' - וא"ת והלא קודם תקנת עזרא היו בבית דין קבועין בכל יום כדאמר בכתובות (דף ג. ושם) א"כ מה תיקן עזרא וכי תיקן שלא יהיו קבועין אלא בב' ובה' ואומר ר"ת שלא היו קבועין תחילה בכל יום אלא בעיר אחת והוא תיקן בכל עיר ועיר בב' וה':

11. המאירי על מסכת בבא קמא דף פב/א

החמישית הוא שיהו אוכלים שום בערב שבת כלומר [1] שלא יהא להם כל השבוע ממשבה והשתדלות בענין עונה אלא בערב שבת כדי שיהו שאר הלילות פונים מכל עסקיהם ועוסקים בתורה והוא שאמרו אשר פריו יתן בעתו זה המשמש מטתו מערב שבת לערב שבת והיא הנקראת עונה של תלמידי חכמים [2] יש מפרשים ערב שבת לענין זה ארבעה לילות ליל רביעי וליל חמישי וליל ששי וליל שבת שכל שמתחלת ליל רביעי ואילך נקרא ערב שבת וממוצאי שבת ואילך שהוא ליל יום ראשון וליל שני וליל שלישי נקרא מוצאי שבת ופרשו הטעם שהמשמש מטתו בשלשה לילות של מוצאי שבת אפשר לפי חשבון זמנה שתלך בשבת ויבא לידי חלול שבת שכל היולדת לתשעה אינה יולדת עד שימלאו ימיה ואין תשעה חדשים מלאים אלא לרע"א אם נקלט הזרע בראשון או לרע"ב אם נקלט הזרע בשני או לרע"ג אם נקלט בשלישי וכל שלא קלטה בשלשה ימים אינה קולטת עוד שכבר נפסד ובטל כחו ותשעה חדשים שלמים אתה מוצא בהם ד' ימים על שבועות ונמצא שהיא יולדת ביום שהוא רביעי אתר

קליטת הזרע מעתה אם שמש במוצאי שבת שמא לא תקלוט עד יום שלישי ויבא זמן הלידה ביום השבת אם שמש בליל שני שמא תקלוט ביום שני לביאה שהוא יום שלישי ואם שמש בליל שלישי שמא תקלוט בו ביום ונמצא שאפשר בכלם להיות זמן הלידה נגמר בשבת ולשאר הלילות אין כאן זמן לידה בשבת כמו שיצא לך מן החשבון ודברים אלו דברים תפלים הם ועיקר הדברים כמו שכתבנו שאין עיקר הכונה באלו אלא לתורה:

12. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף פב/א

סינר שרגילות נשים לחגרו על מתניהם בסמוך לוסתן מפני שלא יתלכלכו בגדיהן בוסת ומגיע עד לקרקע. גאון ז"ל:

13. תוספות בבא קמא דף פב/א

ושתהא אשה חופפת - אור"ת שלא תיקן חפיפה אלא בראש וכן משמע מדקאמר בסמוך דאורייתא דלמא מקטר וחפיפה נמי לא שייכא אלא בראש כדתנן בנזיר (דף מב.) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק אבל בשאר הגוף שייך לשון הדחה כדאמרינן בפרק בתרא דנדה (דף סו: ושם) לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים ומהתם נמי משמע דבשאר הגוף אין צריך הדחה אלא דוקא בית קמטיה אף על גב דאיכא למימר דבית קמטיה נקט לרבותא דאע"ג דביאת מים לא בעינן ראוי לביאת מים בעינן מכל מקום מדלא קאמר אפילו קמטיה משמע דוקא לקמטיה ולא בשאר הגוף וההיא דדודי חסרת כו' (שם דף סח.) אף על פי שאין חובה היתה רגילה לרחוץ כמו שנוהגין גם עכשיו לרחוץ כל גופה במים חמין: [ועי' תוספות נדה כו: ד"ה אם]:

14. תוספות רי"ד על בבא קמא דף פב/א

ושתהא אשה חופפת וטובלת. פירש המורה, חופפת ראשה במסרק ביום טבילתה משום חציצה. ואינו נראה לי, דחופפת היא רחיצה ולא סריקה, כדאמרינן (נדה סו, ב), תיקנו אשה לא תחוף אלא בחמין, וגבי נזיר נמי אמרי' (נזיר מב, א) נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק. אלמא אין פירוש חפיפה סריקה אלא רחיצה, שהסריקה היא מדאורייתא, כדאמרינן לעיוני ביה דילמא (מינטר) [בגמ' - מיקטר], ולעולם השער קשור הוא זה בזה אם לא יסרוק והוא (תיקון) [תיקון] רחיצה בחמין:

15. ספר תורת חיים על בבא קמא דף פב/א

ושתהא אשה חופפת. חפיפה היינו שפשוף וחיכוך שצריכה לחכך השערות בידיה יפה ורש"י ז"ל פ' במסרק מיהו מהא דתנן נזיר חופף ומפספס אבל לא סורק משמע דחפיפה לאו היינו במסרק וכן משמע ממה שכתבו התוספות בשם רבינו תם ז"ל שלא תיקן חפיפה אלא בראש מדקאמר בסמוך דאורייתא דלמא מקטר כו' ואי חפיפה במסרק תיפוק ליה דלא שייך מסרק בשאר הגוף:

16. שו"ע חושן משפט - סימן קנו

(ו) רוכלים המחזרים בעיירות. אין בני המדינה יכולין לעכבן. שתקנת עזרא היא שיהיו מחזרין כדי שיהיו הבשמים מצויין לבנות ישראל: הגה - ולכן נראה לי דוקא מוכרי בשמים וכי האי גוונא, אבל בשאר דברים אין חילוק בין רוכל לאחר. אבל אינם קובעים מקום ויושבים בו, אלא מדעת בני העיר. ואם תלמיד חכם הוא, קובע בכל מקום שירצה: הגה - והוא הדין מלמדי תינוקות, דינן כתלמיד חכם (טור):

17. ספר מאור ושמש - פרשת אמור

ונראה בזה על פי מה דאיתא בגמרא (ברכות כא ע"ב) מנין לבעל קרי שאסור בדברי תורה, ודרש הגמרא שאף לרבי יהודה שאינו דורש סמוכים בכל התורה במשנה תורה דרש, ולמדו בגמרא מן והודעתם לבניך ולבני בניך (דברים ד, ט) וסמך ליה (שם, י) יום אשר עמדת לפני ה' א-להיך בחורב מה להלן ברתת ובזיע ובאימה וביראה אף כאן באימה וביראה ברתת ובזיע, נמצא למידין מכאן שאי אפשר לו לאדם שישגי תכלית יראת ה' אלא אם נזהר בטבילת עזרא, וכן פירש רש"י למעלה בדיבור המתחיל שאני ברכת המזון הביא רש"י לישנא אחרת שאני תפילה דלית ביה קבלת מלכות שמים אבל קריאת שמע דאית ביה קבלת מלכות שמים שמקבל את ה' יתברך לאדון ולמלך מיוחד אסור להרהר בו עד שיטבול, הרי שבלתי אפשר לידע מה היא יראה שילמוד ויתפלל ברתת ובזיע כי אם שיהיה נזהר בטבילת עזרא. ואם הוא לומד או מתפלל ואינו נזהר בטבילה זו אי אפשר בשום אופן להגיע לגופי תורה ומצוות. ואם הוא לומד ספרי קבלה והוא בלתי טהור יוכל לבוא חלילה על ידי זה לידי אפיקורסות:

18. תוספות בבא קמא דף פב/ב

אתא איהו ותיקן אפילו לדברי תורה - לא קיימא לן הכי אלא כר' יהודה בן בתירא דאמר דברי תורה אין מקבלין טומאה כדאמר בראשית הגז (חולין דף קלו: ושם) ובמי שמתו (ברכות דף כב.) האיזנא נהוג עלמא כחלתא סבי וא"ת דהיכי אליה ר' יהודה לבטל תקנת עזרא וי"ל דדלמא סבר דלא תיקן עזרא דבר זה אי נמי התנה שכל מי שרוצה לבטל יבטל דבכי האי גוונא מותר כדאמר בריש מועד קטן (דף ג:) אי נמי לא נפט איסורו ברוב ישראל כדאמרינן גבי שמן בפ' אין מעמידין (ע"ז דף לו.) ואע"ג דמשמע התם דאי דניאל גזר עליו לא היה ר' יהודה נשיאה יכול לבטלו אע"פ שלא פשט היינו במילתא דכתיב בקרא אבל תקנת עזרא לא כתיב בקרא והא דדריש במי שמתו (ברכות דף כא:) מדכתיב והודעת לבניך וסמך ליה יום אשר עמדת מה להלן בעלי קריין אסורין כו' אסמכתא היא דהא עזרא תיקן והא דאמר במי שמתו (שם דף יח:) גבי בניהו דחבר גזיזא דברדא ונחת וטבל לא לדברי תורה דאכתי עזרא לא הוה אלא לאכול חולין בטהרה:

19. ערוך השולחן אורח חיים סימן פח

סעיף ב: והטעם שעזרא תקן טבילה לבעלי קרי מפני שבא מקלות ראש [טור] ועוד כדי שלא יהיו ת"ח מצוים אצל נשותיהם כתרנגולים [גמרא כ"ב.] ומדברי הרמב"ם נראה שלא החכמים ביטלוה אלא מאליה נבטלה מפני שלא יכלו לעמוד בתקנה זו וכן משמע מלשון הגמרא שם דאמר נהוג עלמא וכו' ואף ע"ג דאמר שם בטלוה לטבילותא י"ל שאחר שנהגו כן חיזקו חכמים דבר זה ולכן מצינו במשניות שנהגו בתקנה זו לפי שעדיין לא נבטלה וגם עכשיו יש מהדרים ששומרים לטבול לקירויין ואין זה כעובר על תקנת חכמים שצוו לבטלה דבאמת לא החכמים גזרו לבטלה שהעם מעצמן נהגו כן נתפשטה התקנה והחכמים הסכימו לזה משום ביטול תורה ומשום ביטול פריה ורביה לפיכך גם עתה יכולין להחמיר בטבילה זו ובלבד שלא יעבור בשביל זה זמן ק"ש או תפלה בצבור והרמב"ם בתשו' העיד על עצמו שמימו לא ביטל טבילה זו:

סעיף ג: כתבו רבותינו בעלי התוספות שם דיש מפרשים דרק לתורה בטלוה ולא לתפלה ור"י פי' דלא שנא ע"ש וכ"כ הרמב"ם והרא"ש וכל הפוסקים ויש מהגאונים שאמרו דנהי דבטלו לטבילותא מ"מ רחיצה בתשעה קבין צריך ורבותינו הפוסקים חלקו על זה כמ"ש הטור דא"צ לא טבילה ולא רחיצה בט' קבין וטבילה זו אפילו בשאובין כדאיתא פ"ח דמקואות ואפילו לפי תקנת עזרא אינו אלא בקרי גמור הורה כחץ אבל ראה מים חלוקים א"צ טבילה גם לפי התקנה [מג"א סק"א] ותשעה קבין הוא דוקא מג' כלים לא יותר ולא יפסיק משפיכת הראשון עד שיתחיל בהשני וכן מהשני לשלישי [ט"ז סק"א]:

20. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא קמא דף פב/ב

(צה) ובהא דאין משכירין בתים בירושלים לפי שאינן שלהן, לכאורה קשה, דהא מ"מ העצים והאבנים הן שלו, ולמה לא יוכל ליקח שכר הדירה, אבל כבר פירש רש"י במגילה כ"ו דאין נוטלין שכר מעולי רגלים, והיינו דכיון דהקרקע שייך לכל ישראל והעליה לרגל היא צורך של כל ישראל, לא ניתנה הרשות לבנות רק ע"מ שלא לקבל שכר דירה מעולי רגלים:

• קה"י שביעית סימן ב'

21. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף פב/ב

ואין מלינין בה את המת. קשה לי מאי איריא ירושלים והרי הלכה רווחת שאסור להלין את המת והמלין את מתו עובר בלאו שנאמר וכו' כדאיתא בפרק אלו מגלחין ועוד מאי קאמר ואין מלינין בה את המת גמרא ופירש רש"י מסורת בידינו ואין טעם לדבר ומאי גמרא דקאמר הא קרא הוא וכדאמרינן. ושמא יש לומר דבירושלים אין מלינין ואפילו לכבודו דאלו בעלמא לכבודו מותר. שיטה:

22. מהרש"א על סוטה דף מט/א

בפולמוס של טיטוס כו' פרש"י שהביא הורקנוס אאריסטובלוס אחיו כו' עכ"ל. אבל התוס' פרק מרובה דחו זה דטיטוס בשעת חורבן היה כדאמר ר' פ' הניזקין ומלכות בית חשמונאי קדמו טובא כדאמרינן פרק קמא דע"ז וי"ל דמעיקרא גזרו ולא קבלו כו' עכ"ל ע"ש ונראה עוד בזה שזה המעשה דבני בית חשמונאי שהביאו פולמוס של רומים על ירושלים היה התחלת גרם החורבן שעברו הרומים הברית שהיה להן עם ישראל כדאיתא פ"ק דע"ז וכמ"ש בספר בן גוריון שע"י מריבת אלו אחי' בית חשמונאי באו חיל רומים על ירושלים וכבשוה והוא הרמז דלקמן בברייתא שנעץ החזיר צפרניו בחומה ונזדעזעה כו' שהחזיר מיער שהוא עשו יהיה שולט בחומת ירושלים ויזדעזע כל א"י על ידו ומש"ה מייתי הך עובדא דאחי' בית חשמונאי אפולמוס של טיטוס שהיה סוף החורבן ג"כ ע"י הרומים כחו של עשו וק"ל (פ' מרובה ע"ש):

23. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובכל יום היו כו' והיו מעלים להם תמידים.
איתא במס' סוכה (מב.) רבי יוסי אומר
השוחט את התמיד שאינו מבוקר בשבת חייב
חטאת, וצריך להביא תמיד אחר. וכתבו
התוס' (שם) ואפילו נמצא תם, משום דטעון
ביקור קודם שחיטה, ומבואר דביקור קרבן
מעכב. וכ"כ הראב"ד בפירושו על התור"כ
(ויקרא פרשה ג פ"ג הי"ב). והקשה הגאון ר'
ישעי' פיק בחי' הש"ס, דהרי מכאן מוכח
קצת דאף בלא ביקור ד' ימים היו מקריבים
התמידים בכל יום. ועי' בשו"ת מהרש"ם (חי' ס'
לח) דשיטת התוס' דביקור מעכב הוא נגד
כמה סוגית בש"ס עיי"ש. ובאור זרוע (פסחים
ס' רטז) הביא ראיה מכאן דביקור אינו מעכב,
ורמזונו רמזנו ורמזנו לרמזנו לרמזנו

וכשאנו רואים עכשיו לפנינו שאין בו מום
שוחטין ומקריבין אותו הואיל ולית ליה
מבוקר, אלא מהא דמס' סוכה הנ"ל, והוא
מהתוספתא (פסחים פ"ה ה"ג) כשהן מבוקרין
הם תמידים, כשאינן מבוקרין אינם תמידים,
נראה דביקור מעכב. ובשו"ת בנין ציון (חי' ג'
ס' יז) כתב, דלפ"ז צ"ל דכאן מיירי שהיו
מבוקרים, או שהתמידים שהעלו להן בכל
יום היו מבוקרין אותן והיו מקריבים אותם
ליום החמישי. וכ"כ בשו"ת תורת חסד (אור"ח
ס' כג), ועיי"ש מה שהקשה על זה. אלא

24. תוספות בבא קמא דף פב/ב

לא יגדל אדם חזירין - וא"ת ת"ל דאסור לעשות סחורה בכל דברים טמאים כדתנן במסכת שביעית (פ"ז מ"ג) אין עושין סחורה
בנבילות וטריפות ובפ' כל שעה (פסחים דף כג. ושם) נמי אומר צידיי חיה ועוף שנזדמנו להם מינים טמאים דוקא נזדמנו אבל
לכתחילה לא כדדריש התם יהיו בהוייתן היא ובת"כ נמי דרשינן שקץ הוא לכם שלא לעשות סחורה בהן ותירץ ר"ת דהיינו דוקא
בדבר העומד לאכילה אבל אם מגדלן למשוה עורות בשומנן או למוכרן לישראל שימשח בהן שרי וכל חלב מותר למכור היא
דלא קאי לאכילה ובירושלמי נמי מפרש בהאי פירקא דסוסיים וחמורים שרי לעשות בהן סחורה משום דסתמן למלאכה:

25. תוספות מנחות דף סד/ב

ארור אדם אשר ילמד את בנו חכמת יונית - והא דמשמע לקמן בסוף שתי הלחם (דף צט:) דמי שלמד כל התורה כגון בן דמא בן
אחותו של ר' ישמעאל שרי אי לאו משום דכתב לא ימוש ולמ"ד אפי' לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים
מצות לא ימוש משמע דשרי היינו היכא דאיכא צורך דשמא היה קרוב למלכות כדאשכחן בסוטה (דף מט:) דשל בית רבן גמליאל
התירו להם ללמוד חכמת יונית מפני שקרובין למלכות ומה שלא התיר לו ר' ישמעאל שמא לא היה כל כך צורך ציבור כמו
בר"ג ורבינו שמואל מפרש דקודם גזירה היה ואי אפשר להיות דר' ישמעאל לאחר חורבן היה שפדאו ר' יהושע בפ' הניזקין
(גיטין נח.) ותינוק היה ואפי' ר' ישמעאל אחר שהיה מעשרה הרוגי מלכות לא קדם כ"כ דרשב"ג נהרג עמו ואמרינן הלל
וגמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה ומלכות בית חשמונאי קדמו טובא כדאיתא בפ"ק דע"ז (דף ט.) דמלכות בית
חשמונאי פסק בפני הבית מאה ושלוש שעמד הורדוס ואם תאמר והלא בפולמוס של טיטוס גזרו כדאיתא בפ' בתרא דסוטה (דף
מט.) דגזרו על עטרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו חכמת יונית ופולמוס של טיטוס היה בשעת חורבן ומלכות בית חשמונאי
קדמו טובא כדאיתא בפ"ק דע"ז (דף ט.) דמלכות בית חשמונאי פסק בפני הבית מאה ושלוש ותירץ ה"ר יעקב ברבי שמעון
דמעיקרא גזרו ולא קיבלו מינייהו ולבסוף גזרו וקיבלו מינייהו ועוד יש לומר דמעיקרא קאי בארור בעלמא ואי בעי לקבל ויעלי'
לטותא דרבנן שרי ולבסוף גזרו ואסרו לגמרי ומיהו קשה דהא אמר' (שבועות דף לו.) ארור בו קללה בו נדוי:

26. ספר נתיבות עולם א - נתיב התורה - פרק יד

ולכך אמרו במדרש (איכה רבה פ"ב) אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמין שנאמר והאבדתי חכמה מאדום אבל אם יאמר לך
יש תורה בגוים אל תאמין שנאמר מלכה ושריה בגוים אין תורה כי אין חכמי האומות ראויים אל שכל הא-להי הנבדל שהיא
התורה. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בחבורו כי מה שאמרו חכמי האומות במה שהוא תחת גלגל היריה יש לשמוע להם כי היו
חכמים בעולם הטבעי, אבל מה שאמרו במה שהוא למעלה מן גלגל הירח שזהו מה שאחר הטבע אין לשמוע להם, כי היו חכמים
בעולם הטבעי אבל למעלה מן הטבע וחכמה זאת חכמת א-להית אין לשמוע להם. ומה שאמרו שחכמת הטבע נקראת חכמה
גמורה שהרי אין מחלק בין חכמת ישראל ובין חכמת האומות. רק כי לישראל נתן חכמה מפיו וכמו שאמרו אשר חלק מחכמתו

ליראיו, ואצל חכמת האומות אשר חלק מחכמתו לבשר ודם אבל שם חכמה עליה רק שאין חכמתן חכמה א-להית נבדלת מן הגשמי לגמרי. ואם כן מזה נראה כי יש ללמוד חכמת האומות, כי למה לא ילמד החכמה שהיא מן השם יתברך שהרי חכמת האומות גם כן מן השם יתברך שהרי נתן להם מחכמתו יתברך. ואין סברא לומר כי אף שהחכמה היא חכמה גמורה, מכל מקום אין לו לסור מן התורה כדכתיב והגית בו יומם ולילה. ויש להביא ראיה אל סברא זאת ממסכת מנחות (צ"ט ע"ב) שאל בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו שאלמד חכמת יונית קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפוך צא ובדוק איזה היא שעה שלא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית, ואם כן מוכח דחכמת יונית אסורה ללמוד מפני שכתוב והגית בה יומם ולילה. אבל נראה דחכמת יונית דהתם איירי חכמה שאין לה שייכות אל התורה כלל. כמו חכמה שהיא במליצה או משל וחכמה זאת אין לה שייכות כלל אל התורה וכתבי (יהושע א') והגית בו יומם ולילה, אבל החכמות לעמוד על המציאות וסדר העולם בודאי מותר ללמוד. והכי מוכח דפירוש חכמת יונית היינו מליצה ולשון, דבפרק מרובה (ב"ק פ"ב ע"ב) אמרינן באותה שעה אמרו ארור האיש שיגדל חזרים וארור האדם שילמד את בנו חכמת יונים של בית ר"ג התיירו להם לספר בחכמת יונית מפני שקרובים למלכות, ומדאמר לספר שמע מינה שהוא שייך אל הלשון. ומפני כי דבר זה אין בו תועלת להבין חכמת התורה ולכך אסורה, אבל דברי חכמה אינו אסור כי החכמה הזאת היא כמו סולם לעלות בה אל חכמת התורה. ועוד כי למה היו קוראין אותו חכמת יונית, אם היא לעמוד על המציאות שהוא בעולם הלא החכמה הזאת היא חכמת כל אדם. אבל קשה הא דאמר במדרש (דברים רבה פ"ח) לא בשמים היא אמר שמואל אין התורה מצוייה באצטרולוגין שאומנתם בשמים אמרו ליה והלא אצטרולוגין אתה וגדול בתורה אמר להו לא הייתי מביט באצטרולוגיא אלא בשעה שהייתי פנוי מן התורה בשעה שהייתי נכנס לבית המים עד כאן. ואם כן לא הותרו לאדם ללמוד החכמות אלא בשעה שהוא פנוי מן התורה ואי אפשר לו לעסוק בתורה כלל. והטעם כי כבר אמרנו ההפך שיש בין התורה ובין שאר החכמות, כי התורה היא חכמה א-להית לגמרי שהוא משפט השם יתברך וכמו שהארכנו למעלה, ומאחר שהתורה היא משפט א-להית ולא תמצא מעלה זאת בשמים כי השמים הם גשמיים, וכל אשר בני האדם עוסקים בהם אין החכמה הזאת חכמה א-להית נבדלת, ולכך לא תמצא התורה במי שכל חכמתו הוא בשמים במה שאין החכמה הזאת חכמה א-להית. ולפי זה אף שאר חכמות כמו חכמת הטבע שהם מעיינים במציאת עולם הזה הגשמי אסורים:

27. ספר בניהו בן יהודע על בבא קמא דף פב/ב

והא דנודעזעה ארץ ישראל בנעיצת צפרניו, נ"ל בס"ד, כי החזיר יש לו סימן טהרה בעקביו דפרסותיו סדוקות, אך סימן טומאה בפיו דאינו מעלה גרה, כמ"ש [דברים י"ד ח'] ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ולא גרה טמא הוא לכם, נמצא סימן טהרה מראה בעקביו, אבל הוא בראשו נגעו, כי פיו הוא בראשו, ולכן נעץ צפרניו בחומה להראות סימן טהרה שיש בו, כי אותו החזיר שהעלו, הגם דאין בו דעת, הנה הקליפה נתלכשה בו והניחתו לנעוץ צפרניו, להראות שראוי הוא לקרבן מצד סימן זה של טהרה שיש בו, ולכן נודעזעה ארץ ישראל בעת שהראה סימן טהרה זה שלו, דכפי האמת טמא הוא מכח סימן טומאה אשר בפיו, ולכן קללו את המגדל חזירים בקללה של ארור, כי עקבי חזיר גימטריא ארור. ולזה אמרו ארור המגדל חזירים, שסמך והסתכל רק בעקבי חזיר שיש ברגליו סימן טהרה, ולכך גדלו, על כן ארור יהיה כמנין עקב"י חזי"ר שהסתכל בהם, ולא נסתכל בראש החזיר ששם סימן טומאה

28. בגמ': עזרא תיקן וכו' וקורין בשני וכו' וקורין בחמישי וכו'.

הגר"ב זצ"ל בספרו ברכת שמואל (עמ"ס יבמות סי' כ"א) מביא, שהגר"ח מבריסק חקר, האם גזר ההלכה שצריכים עשרה בקריאת התורה קריאת מגילה וחזרת הש"ץ הוא, שהחזיר חל רק על ציבור של עשרה איש, וכל זמן שאין עשרה אין כלל חיוב. או שחיובים אלו חלים על כל יחיד ויחיד אלא שהדין הוא, שאין קריאת התורה אלא אם כן יש ציבור של עשרה. והנפקא מינה בחקירה זו היא לגבי דין "רובו ככולו", כלומר באופן שיש רוב שעדיין לא קרו בתורה ו' בני אדם] ומיעוט [ד' בני אדם] שכבר קראו, האם יש חיוב לקרוא בתורה מדין רובו ככולו. לפי הצד הראשון שהחיוב נעשה דוקא על ידי עשרה איש ביחד, לא שייך לומר רובו ככולו, שהרי החיוב מעולם לא חל כל עוד לא היו עשרה. אולם אם נאמר שהחיוב חל על כל יחיד ויחיד, שייך הדין של רובו ככולו, ואם יהיה רוב שעדיין לא קראו בתורה ומיעוט שכבר קראו, יהיה חיוב לקרוא בתורה מדין רובו ככולו שכעת ישנם עשרה ואפשר לקרוא בפניהם בתורה.

וכתב רבי צבי רייזמן שיחיל בספרו רץ כצבי (ח"א או"ח סי' ג' אות ג'):

ובענין חקירת הגר"ח יש שני מעשי רב בזה.

בשנ"ת מהרש"ג (סימן צב) מביא בשם שער הכוונות, שהאריז"ל התפלל זמן רב בביתו ולא קרא בתורה ולא היה חושש שלא היה לו ספר תורה בין בחול ובין בשבת. ואם כן מפורש שדעת האריז"ל היתה כפי הצד הראשון בחקירת הגר"ח, שגדר קריאת התורה הוא חובת הציבור, וכל עוד לא הזדמנו עשרה ביחד, לא חלה חובת קריאת התורה על כל יחיד ויחיד, ולכן לא הקפיד לקרוא בתורה בין בחול בין בשבת, כי כנראה לא היה במחיצתו עשרה אנשים.

מאידך, בסידור צלותא דאברהם בפירוש עמק ברכה (עמ' שסו, בענין קריאת התורה) כתב: "הוראה למעשה מהגאון הצדיק ר' חיים מבריסק, כשהייתי עמו בועד לא היה לנו ביום ב' בשחרית להתפלל בציבור, ולמנחה היה לנו מנין, וצוה להוציא ספר תורה ולקרות בו קודם מנחה". ומשמע מכך שהכריע הגר"ח כפי הצד השני בחקירתו, שחייב קריאת התורה הוא חייב כל כל יחיד ויחיד, אלא שהדין הוא, שאין קריאת התורה אלא אם כן יש ציבור של עשרה. ולכן אם לא היה בשחרית עשרה, כאשר מזדמנים לאחר מכן עשרה יש עליהם חייב לקרוא [וגם אם רק רובם מחוייבים בקריאה, ומיעוטם כבר שמעו, יש חייב קריאת התורה, וכמו שביאר הגר"ח שלפי צד זה בחקירתו, יש דין "רובו ככולו"].

וכך גם הביא בספר נפש הרב (עמ' קל) שהגרי"ד סולובייצ'יק נסע מבוסטון לשיבה ביום שני ולא היה יכול לשמוע קריאת התורה בבוקר קודם שנסע, והיה שואל את התלמידים לאחר גמר שיעוריו אולי יש עוד אחרים שלא שמעו קריאת התורה והיה עושה מנין, וככה נהג, היו אומרים אשרי של מנחה, חצי קדיש, קריאת התורה, חצי קדיש עוד פעם והתפללו מנחה, כי נוהג היה רבנו להחמיר כדעת הגר"ח שקריאת התורה היא חובת היחיד. ומשמע ממעשהו של הגרי"ד שהבין שזקנו הגר"ח הכריע כפי הצד בחקירתו שחייב קריאת התורה הוא על כל יחיד ויחיד, ולכן כשלא הספיק לקרוא בתורה בשחרית השתדל לקרוא במנחה.

אולם נראה שיתכן וגם הגר"ח נקט שגדר קריאת התורה הוא חובת הציבור ואינו חייב על היחיד, והסיבה שקרא בתורה במנחה ביום שני היתה בגלל שסבר שחייב קריאת התורה ביום שני אינו חייב בתפילת שחרית דוקא אלא חייב לקרוא ביום זה בתורה. והטעם הוא, כפי שהבאנו בתחילת הדברים, מכיון שעיקרה של התקנה לקרוא בתורה ברבים בשבת ובשני וחמישי היה "כדי שלא יהיו שלושה ימים בלא שמיעת תורה". והיינו שיש דין בימים אלו לקרוא בתורה, ואם כן לאו דוקא בשחרית, ואם לא קראו בשחרית יש לקרוא במנחה, ולא בתורת תשלומין.

ומעתה יתכן וגם הנהגת הגרי"ד נבעה מסיבה זו, ולא כפי שכתב בספר נפש הרב שהחמיר הגרי"ד "כדעת הגר"ח שקריאת התורה היא חובת היחיד", ובאמת סבר הגרי"ד שהגר"ח קרא במנחה בגלל שחייב קריאת התורה הוא על היום. עכ"ד.

כתב הגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל בספרו ציונים לתורה (כלל ט'):

נסתפקתי מצות קריאת התורה מה עניינה אם החייב הוא אך השמיעה לדברי תורה הנקראים או שבאמת מחוייבים כל א' וא' לקרות רק שהקורא מוציא אותם בקריאתו.

והנה לפי המבואר בב"ק (דף פ"ב ע"א) דעיקר התקנה היתה שכיון שהלכו ג' ימים בלא תורה נלאו כו' עמדו נביאים שביניהם ותקנו להם שיהיו קורין כו', נראה מזה דעיקר מצות קריאת התורה הוא אך לקיים מצות ת"ת, וא"כ מוכח דהמצוה היא השמיעה לבד, דלענין מצות לימוד תורה וודאי דעיקר המצוה הוא אך הידיעה וההבנה לבד וכמבואר בביאורי הגר"א לאו"ח ה' ברכת התורה ע"ש שתמה עמ"ש המחבר דהמהרהר בד"ת א"צ לברך, ותמה, הא כתיב והגית בה וגו' והגיון הוא בלב וכמ"ש והגיון לבי לפניך יעושה בביאור הגר"א, ובעירובין פרק כיצד מעברין הגדילו חכז"ל מעלת הדיבור בתורה לתועלת הזכרון, אבל לענין התקנה שלא יהיו ג' ימים בלי לימוד תורה וודאי דדי בזה בשמיעה וידיעת דברי התורה ששומע.

29. בגמ' אין מלינים בה את המת. גמרא.

במשך חכמה (פ' כי תצא כ"א כ"ג) כתב רמז לדבר במקרא שאין מלינים את המת בירושלים, דקרא כתיב: וכי יהי באיש גו' והומת ותלית אותו על עץ, ודריש שם בספרא מה עץ שהוא ניוול אף כל שהוא ניוול, אבל לכבודו מותר להלין את המת. וממשיך הפסוק: ולא תטמא את אדמתך אשר ד"א נותן לך נחלה. והיינו שאיסור זה נוהג בארץ ישראל "אדמתך" ושם אין מלינים את המת. אבל לכבודו של המת שרי. וכל זה באותן מקומות בארץ ישראל "אשר ד"א נותן לך נחלה" שנתחלקה לשבטים. אבל ירושלים שלא נתחלקה לשבטים, אפילו לכבודו של המת אין משהים ומלינים אותו, אלא צריך לקבור אותו באותו יום.

ברש"י עה"ת על הפסוק ונתתם ביד אויב (ויקרא כ"ו כ"ה) מביא מתורת כהנים שמשם רואים עד כמה הי' חמור דבר זה לא להלין את המת בירושלים, אפילו עד כדי כך שהיו מסתכנין בה והיו נמסרים ביד השונא. והוא ונתתם ביד אויב "לפי שאין מלינים את המת בירושלים, וכשהם מוציאים אותו לקברו, קוברי מתיהם נתנים ביד אויב" עכ"ל.

אמנם עיין בחכמת מנוח גיטין (נ"ו ע"א) שלא היו מניחין לקבור את המתים עד שהי' המת מסריח, ולהכי בעובדא דריב"ז שמת הוצרכו להניח דבר המסריח כדי שירשו לו להוציאו חוץ לירושלים. ואולי י"ל כמוש"כ הרמב"ן שהתוכחה שבפ' בחקתי הי' בחורבן בית ראשון, ועובדא דריב"ז הי' בחורבן בית שני.